

mnohorozmerným traktovaním problematiky argumentácie a inšpiratívny prenikavými sondami do oblasti poz-

naní, najmä tretia kapitola, ktoré sú pre väčšinu slovenských filozofov takmer neznáme.

T. Sedová

AKTUÁLNE OTÁZKY TEORETIZÁCIE MEDICÍNY

G. I. CAREGORODCEV — V. G. JEROCHIN: Dialektičeskij materializm i teoretičeskije osnovy medicíny. (Dialektický materializmus a teoretické základy medicíny.) Moskva 1986, 288 s.

Pevnou a neodmysliteľnou súčasťou pedagogického procesu na lekárskech a farmaceutických fakultách a postgraduálnej prípravy lekárov a farmaceutov je výuka marxisticko-leninskej filozofie. Realizácia tejto spoločensky významnej a z hľadiska formovania metodologickej kultúry a svetonázorovej úrovne lekárov a farmaceutov, nezastupiteľnej úlohy, sa stretáva s nedostatkom kvalitnej literatúry zameranej na filozofické otázky medicíny. Ide o takú literatúru, ktorá by zrozumiteľnou a pritom pedagogicky a vedecky účinnou formou (a pochopteľne i obsahom) spĺňala náročné požiadavky na ňu kladené. Je to problém skutočne akútny, od riešenia ktorého v podstatnej miere závisí úspešnosť a kvalita práce pedagógov v oblasti výuky marxisticko-leninskej filozofie lekárov a farmaceutov.

Príspevkom k riešeniu tohto problému nepochybne bude kniha dvoch sovietskych autorov G. I. Caregorodceva a V. G. Jerochina *Dialektický materializmus a teoretické základy medicíny*. Autori si v knihe stanovili za cieľ „problémový výklad základných filozoficko-metodologických otázok súčasnej medicíny v rámci dialektického materializmu“ [s. 4]. Ide o cieľ nepochybne náročný, ktorý je naviac podčiarknutý snahou analyzovať daný okruh otázok z pozícií „najnovších výsledkov filozofie a prírodných vied“, pričom mimo nezostávajú ani spoločenské vedy.

Štruktúru knihy tvoria tri vzájomne prepojené okruhy problémov:

1. Analýza stupňa rozpracovanosti teoretických a metodologických otázok medicíny v ZSSR a špecifiká vzťahu filozofie a medicíny.

2. Analýza metodologických otázok výstavby všeobecnej teórie medicíny.

3. Pokus o vypracovanie modelu súčasnej učebnice dialektického materializmu pre lekárske a farmaceutické fakulty.

Nášho čitateľa nepochybne zaujme hneď úvod a prvá kapitola knihy, venovaná analýze sovietskej literatúry k teoretickým a metodologickým otázkam medicíny. Autori sa nad touto problematikou zamýšľajú aj v ďalších častiach knihy, čo umožňuje každému, ba aj menej informovanému, ale pozornému čitateľovi, urobiť si dostatočný prehľad o šírke a hĺbke riešenia filozofických otázok medicíny v literatúre ZSSR.

Týmto sa však autori neuspokojujú a podčiarkujú potrebu teoretickej analýzy procesu historickej genézy vzťahov filozofie a medicíny. Na mnohých príkladoch zdôrazňujú, že práve medicína bola tou oblasťou, kde sa často formovali a rozvíjali progresívne filozofické myšlienky, že jej podiel na rozvoji filozofie nie je o nič menší, ako napríklad fyziky alebo matematiky. Podľa autorov knihy história (a tiež i súčasnosť) vzťahu filozofie a medicíny, neznamená len jedno-

smerný vektor od filozofie k medicíne, ale i naopak.

V tejto súvislosti sa mimovoľne vynára otázka: nájdu sa aj u nás autori, ktorí by vynikali hlbokým a kompetentným prehľadom našej (rozsahom i obsahom predsa len „chudobnejšej“) literatúry k filozofickým otázkam medicíny, autori, ktorí by boli schopní vypracovať jej detailnú analýzu? Asi ťažko, alebo, ak by sa aj predsa našli, doposiaľ neprejavili o túto oblasť práce dostatočný záujem. Prečo asi? To, že osvojenie si duchovného dedičstva predchodcov je nevyhnutným predpokladom ďalšieho úspešného napredovania v ľubovoľnej oblasti ľudskej činnosti, to si všetci veľmi dobre uvedomujeme, ale ako ďaleko je od uvedomenia k činom. Historické osudy vzťahu filozofie a medicíny v našich podmienkach istotne skrývajú dostatočné množstvo podnetov na zamyslenie a zároveň, a to je to hlavné, ich poznanie by nepochybne výrazne prispelo k lepšiemu pochopeniu ich vzájomného pôsobenia v kontexte spoločenského vývoja. „V tomto prípade treba špecifikáciu a zodpovedný profesionalizmus. Pričom podľa nás je reálna a najkratšia cesta riešenia tohto problému v súčasnej špecializácii filozofov“ [27]. Tieto slová Carégorodceva a Jerochina sú platné i v našich podmienkach.

Vzťah filozofie a medicíny, metódy a organizačné formy spolupráce lekárov a filozofov, špecifiká filozofických otázok medicíny — to sú otázky, nad ktorými sa autori neustále zamýšľajú. Hľadajú spôsoby, ako prekonať nezáujem časti lekárov (nielen teoretikov, ale i praktikov) o teoreticko-metodologické otázky medicíny, ako sprístupniť filozofom úzko špecializované poznatky medicíny, ako zainteresovať samotných filozofov na riešení týchto problémov. Vo všeobecnej rovine môžeme povedať: autori sa zamýš-

ľajú nad metódami a formami spolupráce filozofov a špecialistov z rôznych vedných oblastí a ešte všeobecnejšie, nad otázkami interdisciplinárneho výskumu s aktívnou účasťou filozofov. Vychádzajúc z rozboru týchto otázok na pôde medicíny autori zdôrazňujú: „Medicína nebola predmetom špeciálnej metodologickej analýzy klasikov marxizmu-leninizmu. Tu nejestvujú hotové metodologické orientácie, ktoré by boli preverené vážnymi autoritami“ (s. 44), tu si musí každý „vyšľapávať svoj vlastný chodník v celine“ (s. 44). Možno aj v tomto prístupe je niekde skrytá náročnosť riešenia metodologických a teoretických problémov medicíny a z druhej strany, aj neochota samotných filozofov hlbšie sa venovať týmto otázkam. Prečo G. I. Caregorodcev a V. G. Jerochin tak nástojčivo predkladajú tieto problémy? „Po prvé chceme upútať pozornosť filozofov, ktorí sa náhodou stretnú s touto knihou o metodologických a svetonázorových problémoch medicíny. Čaká ich tu nedozierne množstvo práce. Po druhé tendencie formovať množstvo druhotnej literatúry môžeme sledovať i v oblasti filozofických problémov medicíny. Sem treba predovšetkým zahrnúť ilustratívne práce, ktorých jediným cieľom je potvrdiť platnosť pôsobenia tohto alebo iného zákona alebo princípu v medicíne“ (s. 45). Autori týchto prác sa viditeľne „dobíjajú do otvorených dverí“. Oblasť výskumov filozofických problémov medicíny nepotrebuje práce ilustratívneho charakteru, tých tu už bolo dosť. Tak sa dá stručne vyjadriť jedna z ústredných myšlienok knihy Caregorodceva a Jerochina.

Problém výstavby všeobecnej teórie medicíny sa stal z pohľadu sovietskych teoretikov medicíny najaktuálnejším a zároveň i najakútnejším problémom teoretických, a teda i filozofických problémov v súčasnej medi-

cíne. Súčasná medicína nemôže bez všeobecnej teórie vedecky pravdivo skúmať i riešiť svoje nahromadené teoretické otázky a praktické úlohy.

G. I. Caregorodcev a V. G. Jerochin nachádzajú prostriedky k teoretizácii medicíny v analýze predmetu medicíny. Túto analýzu predmetu vidia v medicínskej činnosti. Podľa nich medicínska činnosť je tá oblasť činnosti človeka, ktorá „od samotného začiatku patrila k sfére bytia“ a „bola súčasťou spoločenského bytia“, pričom „vystupovala z hľadiska svojho obsahu ako jedna zo stránok hodnotového vzťahu k skutočnosti“ (s. 18). V procese medicínskej činnosti sa vytvárajú také „sociálne hodnoty, ku ktorým v prvom rade patria zdravie a pracovná schopnosť“ človeka a medicínska činnosť plní významnú úlohu pri formovaní nových „nadbíologických, čisto ľudských foriem vzťahov“ (18). Na základe všestrannej analýzy medicínskej činnosti autori dospeli k týmto záverom: 1. Medicínska činnosť v celom procese svojho historického vývoja zahŕňa v sebe jednotu pretváracej a poznávacej činnosti. 2. Pokladajú za neprípustné oddeľovanie medicíny (ako systém lekárskeho vied) a zdravotníctva (ako praktickej činnosti). Treba ich vidieť v ich jednote, ako dve stránky lekárskej činnosti, ako jednotu teórie a praxe medicíny. 3. Zdôrazňujú, že najvyššou formou medicínskej činnosti je spoločenské zdravotníctvo v socialistickej spoločnosti. 4. Všeobecná teória medicíny, ním chápaná ako teória medicínskej činnosti musí byť v socialistickej spoločnosti rozpracovaná „ako teória spoločenského zdravotníctva“ (55).

Metódy a formy výuky marxisticko-leninskej filozofie a jej obsahová náplň, to sú otázky, ktoré znepokojujú každého filozofa, pracujúceho v oblasti odbornej prípravy špecialistov-nefilozofov. Problém je možné sfor-

mulovať aj v podobe jednoduchých otázok: nielen študentom, ale aj úzko špecifikovaným lekárom sprístupníť marxisticko-leninskú filozofiu, ako ich už konečne presvedčiť o tom, že filozofia a ich vlastná odbornosť, to nie sú dve vzájomne si cudzie oblasti, a že ich filozofická „kultúra“ im nielen môže, ale aj musí pomáhať riešiť celý okruh metodologických a svetonázorových otázok, s ktorými sa v svojej práci stretávajú. Nepochybne prvým krokom k splneniu tejto náročnej úlohy bude „oslobodenie“ výuky marxisticko-leninskej filozofie od jej ilustratívneho nánosu. Filozofické problémy špeciálnych vied sa už konečne musia prestať chápať ako niečo, čo je vnášané do týchto vied zvonku, na základe náhodných a subjektívnych želaní filozofov. Analýza a zároveň i výuka filozofických problémov špeciálnych vied musí byť prameníť z ich podstaty, musí byť vyjadrením ich miery všeobecna. Filozofické problémy špeciálnych vied môžu byť len a jedine filozofickými problémami špeciálnych vied, a nie súbor téz, poučiek a definícií, odtrhnutých od predmetnej oblasti ich pôsobenia. Takto by sa dala sformulovať ďalšia idea monografie G. I. Caregorodceva a V. G. Jerochina, ktorá sa potom premieta do ich snáh o jej konkrétnu realizáciu na pôde medicíny, formou rozpracovania hlavných teoretických a metodologických problémov medicíny v rámci dialektického materializmu.

Nekladíme si tu za cieľ sledovať jednotlivé kroky autorov pri realizácii ich zámerov. Touto cestou sa môže vybrať každý, kto prejaví záujem o analyzovanú problematiku, no spoločne s autormi chceme poďakovať: „Všetky najdôležitejšie teoretické problémy medicíny ústia v špeciálne filozofickú problematiku, a naopak, všetky najdôležitejšie témy filozofického poznania, všetky oblasti dialek-

tickomaterialistického učenia sa premietajú v teoretickej medicínskej problematike“ (s. 275).

Túto tézu autori rozpracúvajú v tretej až siedmej kapitole svojej knihy, kde si všímajú hlavne tieto okruhy otázok: materiálna jednota sveta ako objektívna osnova vzájomného pôsobenia filozofického a medicínskeho poznania, problém vedomia vo filozofii a v medicíne, teória poznania dialektického materializmu a gnozeologické problémy súčasnej medicíny, štruktúra súčasného vedeckého poznania a metodológia medicíny, zákony materialistickej dialektiky — všeobecné metodologické regulatívy medicínskeho poznania, kategórie materialistickej dialektiky ako „stupne“ poznania a ich metodologická funkcia v medicíne.

Posledná, ôsma kapitola, je venovaná analýze metodologických princípov kritiky nemarxistických koncepcií medicíny, pričom autori zdôrazňujú: „Nie je prípustné kritizovať medicínu kapitalistických krajín všeobecne, tu je potrebný diferencovaný prístup. Stupeň omylov lekárov v buržoáznej spoločnosti sa nachádza v priamej závislosti od úrovne analýzy toho alebo iného problému. Pokiaľ ich konštrukcie nevychádzajú za hranice empiric-

kých zovšeobecnení a parciálnych špeciálnovedeckých koncepcií, majú vcelku prijateľný charakter. Z toho pohľadu je veda internacionálna a málo závislá od ideologických faktorov. Metafyzická obmedzenosť myslenia, vplyv jednostranne naturalistického alebo idealistického a religiózneho svetonázoru sa začína formovať až na úrovni výstavby všeobecných vedeckých koncepcií, osobitne pri prechode k úrovni metateoretických výskumov, keď sa stáva nevyhnutným vedomý obrat k logike a metodológii vedy, k filozofii“ (s. 260—261).

Na záver treba zdôrazniť, že autorom sa nepochybne podarilo to, čo si v úvode predsavzali: formou problémového prístupu k skúmaným otázkam vyvolať diskusiu. Aké stanovisko sa zaujme v priebehu tejto diskusie ku knihe G. I. Caregorodceva a V. G. Jerochina, ťažko povedať; jedno je však isté, že výsledky autormi vyvolanej diskusie sa nevyhnutne odrazia v práci filozofov pracujúcich v oblasti filozofických problémov medicíny. Odrazia sa i v úrovni výuky marxisticko-leninskej filozofie na lekárskych a farmaceutických fakultách, v metodologickej kultúre a svetonázorovej úrovni lekárov a farmaceutov.

Blažej Slabý